

REZUMAT

PE DRUM. DOCUMENTE PRIVIND ÎNCERCĂRILE DE CONSTITUIRE A SOCIETĂȚII ȘI NAȚIUNII EVREIEȘTI ÎN TRANSILVANIA (1918-1940)

Lucrarea de față se împarte în patru părți distincte. Prima parte reprezintă un studiu introductiv despre mișcarea național-sionistă evreiască și autoorganizarea societății evreiești în Transilvania interbelică. Partea a doua include o colecție de 83 de documente. Cea de-a treia parte cuprinde o cronologie a istoriei evreilor din Transilvania între anii 1918-1940. Ultima parte conține datele biografice ale unor lideri evrei din Transilvania interbelică.

Prin unirea Transilvaniei, Bucovinei și Basarabiei cu România, patru comunități evreiești distincte au fost incluse în același teritoriu administrativ, constituind în total o populație de peste 750 000 de persoane. Aceste comunități se distingeau prin istoria lor și prin gradul de integrare în cadrele statale dinaintea de 1918. Comunitățile din Basarabia (200 000) și Bucovina (90 000) se asemănau prin cultura idiș, prima venind dintr-un regim rus opresiv, cea din Bucovina bucurându-se de regimul austriac, mult mai tolerant.

În deceniul al doilea al secolului al XX-lea, majoritatea evreilor ardeleni au fost asimilați de către populația maghiară din zonă sau se aflau într-un stadiu de asimilare avansată. Aproape 80% dintre ei aveau deja ca limbă maternă maghiara. Printre cele mai importante centre evreiești se numărau Sighetul Marmăției, Satu Mare, Oradea, Timișoara, Arad, Alba Iulia, Dej, Cluj și Târgu Mureș.

După recensămintele maghiare din 1910, pe teritoriile Ungariei de Est (ulterior Transilvania) cedate mai târziu României, trăiau 182. 489 de persoane de religie israelită. Recensământul român din 1930 arăta o populație de 192. 833 de israeliți, aceștia reprezentând 3,4% din locuitorii Transilvaniei.

Unirea Transilvaniei cu România poate fi considerată un punct de cotitură în viața comunității evreiești din Transilvania. Evreii, împreună cu maghiarii, dintr-o populație majoritară au ajuns o minoritate. Odată cu schimbarea imperiului s-a accelerat și procesul de segregare în cadrul societății evreiești din această provincie. La fel ca în cazul celorlalte teritorii pierdute de către Ungaria după primul război mondial, evreii din Transilvania aveau de ales între două opțiuni: solidarizarea în continuare cu minoritatea maghiară sau, cedând presiunii de izolare a statului român - delimitarea de societatea maghiară.

Astfel, evreii din Transilvania nu alcătuiau o societate compactă și unitară, ei fiind grupați în jurul mai multor ideologii și organizații: Partidul Maghiar din România, Uniunea Națională a Evreilor din Transilvania, Uniunea Evreilor

Români, Partidul Social Democrat, Partidul Comunist (din 1924, în ilegalitate) și diferitele partide politice românești.

Partidul Maghiar a fost organizat pe criterii etnice. Astfel, evreii care s-au alăturat partidului au fost în special cei deja asimilați, cu identitate maghiară. În schimb, Uniunea Națională a Evreilor din Transilvania atrăgea evreii care simpatizau cu mișcarea națională evreiască, numărul lor devenind tot mai mare spre sfârșitul perioadei interbelice. Uniunea Evreilor Români, fosta Uniune a Evreilor Pământeni din România, și-a schimbat în 1919 orientarea și a adoptat o politică de asimilare moderată, o „românizare moderată”. Adepții ardeleni ai acestei organizații s-au recrutat mai ales din rândul restrânsei populații evreiești române din provincie și dintre liderii evrei aflați în conflict cu sioniștii ardeleni (de exemplu, cazul lui Miksa Klein). Cursul vieții publice evreiești în perioada dintre cele două războaie mondiale a fost puternic marcat de cele trei orientări politice majore.

Studiul introductiv încercă să găsească răspunsuri la întrebări privind modul în care populația evreiască, divizată pe plan religios (ortodocși, neologi, comunități de orientare statu-quo ante, sefarzi, hasizi) și, de asemenea, pe plan ideologic, a reușit să se adapteze noilor provocări apărute după primul război mondial. Am încercat, de asemenea, să prezint strategiile identitare evreiești care au apărut ca răspunsuri la schimbările politice interne și internaționale.

Lucrarea analizează modul în care unii factori interni și externi, ca de exemplu mișcarea sionistă, înființarea Partidului Evreiesc, antisemitismul românesc sau maghiar, mișcările studențești românești sau legislația antievreiască, au contribuit la segregarea evreilor de populația maghiară și la renașterea conștiinței naționale evreiești. Prin studierea sistemului instituțional național-evreiesc, am încercat să prezint rolul instituțiilor în formarea identității evreiești și în autoorganizarea societății evreiești interbelice din Transilvania.

În concluzie, spre sfârșitul perioadei interbelice cel puțin un sfert din populația evreiască din Transilvania a devenit adeptă a sionismului, iar proporția celor care și-au asumat o identitate evreiască era în jur de 50%. Indiferent de identitate și de orientările politice, majoritatea evreilor ardeleni și-a păstrat limba și cultura maghiară de-a lungul perioadei respective.

Fonduri arhivistice distincte privitoare la istoria evreilor din Transilvania interbelică nu există decât la Arhivele Federației Comunităților Evreiești din România (București) și la câteva comunități evreiești din țară. Majoritatea documentelor evreiești păstrate la comunitățile din Ardealul de Nord au fost distruse în timpul Holocaustului sau au ajuns în locuri necunoscute încă. Din această cauză putem să apelăm doar la documentele sud ardelenice. Arhiva instituțiilor evreiești (Uniunea Națională a Evreilor din Transilvania, Partidul Evreiesc din Transilvania) nu a fost găsită până momentul de față. Consultarea

documentelor păstrate în arhivele din Israel și din Europa de Vest va reprezenta o nouă etapă a cercetărilor pe această temă.

În partea de documente a cărții sunt publicate patru tipuri de surse: documente arhivistice, articole apărute în presă, rapoarte publicate ale organizațiilor evreiești și scrieri teoretice asupra problemei identității evreiești.